

ОСОБЛИВОСТІ ІРРАЦІОНАЛЬНИХ ВІРУВАНЬ АКМЕПЕРІОДУ ЛЮДИНИ ЗАЛЕЖНО ВІД ДОМІНУЮЧОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ УСТАНОВКИ СВІДОМОСТІ

УДК: 159.922.6:159.923

Гуменюк У.І.

Національний університет

«Острозька академія»

Сучасна вікова психологія, в контексті вивчення психологічних, біологічних, антропологічних, соціальних факторів, що впливають на розвиток людини по мірі її дорослішання, характеризується своєрідним зсувом предмету фундаментальних досліджень в сторону пізнання закономірностей розвитку в ранньому та пізньому онтогенезі. Ще Б.Г.Ананьєв зазначав, що ті фази онтогенезу, коли людина живе найбільш продуктивним творчим та соціально-активним життям, коли її психічний розвиток є еталонним по відношенню до інших етапів розвитку, опинилися на периферії дослідницького інтересу [1, 2]. Психологічна теорія дорослості та зрілості, що втілилася у акмеології, апелює, насамперед, до особистості як професіонала, що, безумовно, виправдано з точки зору діяльнісного підходу в психології, хоча в більш широкому розумінні її задачею є всебічне висвітлення особливостей зрілості людини [3]. І, коли мова йде про закономірності розвитку людини як певної динамічної системи, що прагне самореалізації, самопрояву всіх своїх потенційних можливостей, ми, з одного боку, не можемо розглядати її поза акмеологічним контекстом, з іншого боку – дослідження різних сторін життя дорослої людини, характеристик її психічної реальності виключно через призму досягнення вершин професіоналізму закріплює згадану тенденцію у віковій психології делегувати вивчення зрілості з її особливостями іншим наукам та суміжним з нею дисциплінам. Між тим, зрозуміло, що повна актуалізація потенційних можливостей неможлива без досягнення людиною певного рівня фізіологічного, розумового, психічного, особистісного функціонування, і тому дослідження самореалізації особистості як одного з найважливіших аспектів

розвитку неможливо відокремити від контексту певних етапів онтогенезу людини. Проблема включення знань про закономірності вершинних досягнень в змістовне поле вікової, і, разом з нею, педагогічної психології постає як значуща з огляду на необхідність поглибити знання про людину в період її найбільш продуктивного у всіх відношеннях життя.

Для осмислення даної проблеми велике значення мають праці Ж.Піаже, О.О.Деркача, О.О.Бодальова, Л.С.Виготського, Б.Г.Ананьєва, О.М.Леонтьєва, В.П.Зінченка, Ш.Бюлер, А.Бандури, Р.А.Зобова, В.М.Келасьєва Г.С.Костюка, З.С.Карпенко та ін. Аналіз їх досліджень дозволив сформулювати положення про те, що на життєвому шляху людини існує певний віковий етап, найбільш сензитивний з точки зору реалізації нею свого життєвого потенціалу. Цей етап ми визначили як *акмеперіод* людини – період потенційної готовності до вершинних досягнень як в індивідуальному, так і в соціальному житті особистості, що стають можливими завдяки сформованості відповідних когнітивних, мотиваційних, особистісних структур психіки суб'єкта розвитку.

Мета даної статті – висвітлити результати дослідження особливостей ірраціональних вірувань акмеперіоду людини залежно від домінуючої психологічної функції та загальної установки свідомості.

Акмеперіод людини є періодом максимальної потенційної готовності людини до самореалізації у її найвищих проявах, але те, чи буде актуалізовано цей потенціал, коли його буде актуалізовано, становить питання індивідуального життєвого шляху людини і, піддається впливу певних каталізуючих та стримуючих факторів [4]. Аналіз праць зазначених дослідників розвитку особистості дозволив визначити, що потенційно цей період охоплює кінець пубертату, юнацький вік, ранню та середню дорослість і може бути приблизно окреслений віковими рамками від 16-ти до 55-60-ти років. Але, зважаючи на те, що «запуск» процесу розгортання інтенцій та потенцій і, відповідно, тривалість періоду вершинних досягнень в кожному індивідуальному випадку може бути різною, досягнення людиною 16-річного віку можна сприймати як необхідну, але недостатню умову початку її

«вершинного» етапу розвитку, так само як і досягнення 55-60 років є достатньою, але не обов'язковою умовою завершення вершинних процесів розвитку.

Вивчення акмеперіоду людини в контексті перешкод на шляху до актуалізації потенційних можливостей особистості та у зв'язку з її характерологічними властивостями зумовлене необхідністю аналізу причин, що призводять до низької ефективності людини навіть у найбільш сприятливий для досягнень життєвий період. В якості таких причин можна розглядати різні феномени: очікування, Я-концепція, каузальні атрибуції (М.Селігман, Дж.Келлі, К.Роджерс) актуальні потреби (Н.Пезешкіан), локус контролю (Дж.Ротер), самоефективність (А.Бандура), когнітивну складність особистості (Ч.Осгуд, Дж.Келлі), систему «повинностей» людини (К.Хорні), патології мотиваційної сфери, спрямованості, особистості, фіксації на певних стадіях психосексуального розвитку з подальшим неврозом характеру (З.Фрейд), граничні екзистенційні тривоги (Р.Мей, І.Ялом) та багато ін. Всі ці феномени змістовно різняться, але вони мають одну важливу формальну характеристику: в суб'єктивному просторі свідомості вони представлені стенографічно, у вигляді думок (часто актуально не усвідомлюваних), якими супроводжуються всі дії людини, якими вона автоматично інструктує, прогнозує, пояснює тощо. Тобто, це завжди певним чином організована інформація про саму людину та світ, що її оточує, яку вона активно використовує для того, щоб приймати певні рішення і справлятися з актуальними задачами. Різні форми конструктивного та дисфункціонального мислення сьогодні активно вивчаються Т.О.Гордеєвою, І.А.Джидар'яном, Н.А.Батуріним, М.М.Далгатовим, О.В.Криловою, Н.М.Мельниковою, Л.М.Рудіною, А.П.Стеценком, Д.А.Циринг, О.П.Яковлевою та ін. в межах когнітивної парадигми. Механізм впливу неадаптивних когніцій на життєдіяльність людини найбільш повно висвітлено у роботах А.Бека та А.Елліса, які здійснили класифікацію різних форм ірраціональних вірувань людини і зробили можливою систематизацію в контексті їх теорій суб'єктивно зумовлених перешкод на шляху до досягнення вершин життєдіяльності.

З іншого боку, найбільш фундаментальним підходом щодо аналізу особливостей реалізації людиною свого життєвого потенціалу залишається гуманістичний. Однак він неодноразово підлягав критиці через те, що людський потенціал має кожна людина, а індивідуальні відмінності полягають лише в мірі його розкриття, чи в особистісній зрілості [5]. Останнє твердження, на думку Д.А.Леонтьєва, суперечить тим задачам вимірювання людського потенціалу, в розвитку яких зацікавлена прикладна психологія, і реалізація яких ускладнюється без прийняття за основоположну ідеї про індивідуальні відмінності можливостей різних людей. В той же час, поняття потенціалу операціоналізується так само непросто, як і поняття зрілості, вершинності. Що стосується останніх, то ситуація тим більше непроста з огляду на позицію про те, що ціле не дорівнює сумі частин, тобто є ймовірність існування такої величини, такого фактору, який операціоналізувати не вдасться, скажімо, як і у випадку з генеральним фактором інтелекту.

Тому ми виходимо з того, що дослідження особливостей акмеперіоду, побудоване на типологізації за критерієм «акме-спроможні»-«акме-неспроможні» (неважливо, чи мова йде про потенціал, чи про ознаки вже актуалізованої особистості) є і теоретично, і емпірично невиправданим. На нашу думку, варто говорити про *суб'єктивно зумовлені перешкоди* на шляху до актуалізації людських потенційних можливостей у їхньому зв'язку з *характерологічними властивостями* особистості, як ті емпіричні, але підвласні узагальненню, феномени, що можуть детермінувати «вершинний статус» людини, є достатньо ємкими і конструктивними (з огляду на можливість виявляти закономірності) для наукового доповнення тих знань про досягнення вершин, які психологія має на сьогоднішній день, і спроможними мати конкретну практичну значущість, вилитися в узагальнюючу теорію особливостей досягнення вершин життєдіяльності. Питання про те, яка типологія є релевантною дослідницьким задачам було вирішене на користь теорії психологічних типів К.Г.Юнга, оскільки диференціальним критерієм у цій теорії є саме структурні відмінності у сприйманні та мисленні людей [6].

Таким чином, в основі дослідження, результати якого висвітлюються в даній статті, лежать гіпотези про те, що: 1) ірраціональні вірування людини перешкоджають реалізації потенційних можливостей людини у її акмеперіоді; 2) існує зв'язок між домінуванням у людини певної установки свідомості та психологічної функції та наявністю у неї того чи іншого типу ірраціональних вірувань.

Методичний інструментарій дослідження склали: «Перелік критичних життєвих подій» (на основі методу інтерв'ю), Мультиmodalьний опитувальник життєвої історії А.Лацаруса (окремі модальності), тест MBTI (індикатор типів Маєрс-Бріггс), опитувальник частоти переживання різних емоційних станів, Вісбаденський опитувальник до методу позитивної психотерапії та сімейної терапії, опитувальник «Шкала суб'єктивного благополуччя» М.В.Соколової, Тест Смиложиттєвих орієнтацій Д.А.Леонтьєва, авторський опитувальник «Збалансованість життя».

Емпіричне дослідження особливостей ірраціональних вірувань акмеперіоду людини залежно від домінуючої психологічної функції та загальної установки свідомості було здійснено в період 2008-2010 років. Об'єм вибірки досліджуваних становив 200 осіб, вік яких відповідає визначеним хронологічним параметрам акмеперіоду людини: наймолодшому учаснику дослідження 16 років, а найстаршому – 60, усереднений вік вибірки складає 36,24 років (із стандартним відхиленням у 13,87 р.).

Серед основних ірраціональних вірувань, що характеризують досліджувану вибірку, зафіксовано вірування, пов'язані з контролем (типу «Я повинен все контролювати»), що спостерігаються у 84% вибірки, повиннісні вірування (82% досліджуваних), осудні вірування (75% досліджуваних). Слід зазначити, що такий розподіл основних ірраціональних вірувань у досліджуваній вибірці відрізняється від типового для США, що його приводить А.Елліс на основі своєї клінічної та дослідницької практики [7], а саме: «Я маю бути успішним», «Люди повинні добре до мене ставитися», «Світ повинен бути простим».

Щодо того, як пов'язані виявлені ірраціональні вірування з домінуючою психологічною функцією та загальною установкою свідомості, то, за класифікацією вірувань А.Бека [8, 9] було виявлено наступні тенденції: інтроверсія, на відміну від екстраверсії, пов'язана з тенденцією переоцінювати значущість поставлених задач і відчувати приголомшеність на цій основі. Розвинена сенсорна функція супроводжується очікуваннями негативних подій у майбутньому та раціональністю в оцінюванні теперішніх подій та себе у порівнянні з іншими. Інтуїти, навпаки, схильні негативно інтерпретувати теперішні події та «перетворювати мух у слонів», в той час, як очікування щодо майбутнього не носять дисфункціонального характеру. Розвинена функція почуття, на відміну від мислення, пов'язана на високому рівні значущості з очікуваннями негативних подій у майбутньому (вірування типу: «Я ніколи не зможу їх зрозуміти», «Не буде з цього нічого хорошого», «Треба знайти спосіб не думати про майбутнє взагалі» тощо).

Проаналізувавши отримані дані відповідно до класифікації ірраціональних вірувань А.Елліса [9, 10], ми помітили, що найменше специфічність ірраціональних вірувань визначає загальна установка свідомості; психологічні функції особистості пов'язані (в більшій або меншій мірі, але значущо) з тією чи іншою категорією когніцій. Так, розвинена сенсорна функція пов'язана з віруваннями про те, що людина повинна бути покарана чи заслуговує на осуд за свої негативні якості, а також, що дуже важко витримувати, коли світ не такий, яким має бути; крім того, дані судження у сенсориків стосуються, більшою мірою, інших людей, а не їх самих. Це свідчить про їхню схильність переживати гострі почуття несправедливості, образи, обурення тощо, які є деструктивними за своєю природою (ірраціональними за визначенням А.Елліса [там же]). Тенденція до осудного мислення передбачає також схильність генералізувати конкретні недоліки на особистість загалом. Інтуїтивна ж функція, навпаки, пов'язана з розвитком повиннісних вірувань стосовно себе та жахаючих когніцій, що, знову ж таки, вказує на схильність до катастрофізації (як і у класифікації вірувань А.Бека).

Досліджувані з домінуванням функції почуття демонструють найбільше ірраціональних тенденцій, адже її розвиток пов'язаний на статистично значущому рівні із усіма категоріями ірраціональних вірувань, окрім жахаючих суджень. Мисленнєві типи, навпаки, найменш обтяжені деструктивними когніціями, що складають дану класифікацію. Варто зазначити, що існує обернений зв'язок високого рівня значущості між функціями мислення та почуття (-0,908), в силу чого досить важко без спеціального дослідження інтерпретувати виявлені кореляції однозначно, оскільки вони можуть бути опосередковані тими факторами, які в даному дослідженні не враховувалися.

Крім того, варто зазначити, що, згідно результатів дослідження, в межах наведеної класифікації А.Елліса спостерігаються інтеркореляції між різними категоріями основних ірраціональних вірувань. Це дозволяє припускати, що об'єднання кількох категорій у більш крупні може бути доцільним та обгрунтованим. Так, повиннісіні вірування пов'язані на статистично значущому рівні із жахаючими (0,376), а вірування типу «належно» і «слід» по відношенню до світу – з осудними дисфункціональними когніціями (0,443).

Проаналізувавши, як пов'язані домінуюча психологічна функція та загальна установка свідомості з базовими, «серцевинними» ірраціональними віруваннями (що, за твердженням А.Елліса, лежать в основі більшості емоційних розладів) [11], ми виявили ряд значущих кореляцій (табл.1), що дозволяє говорити про деякі тенденції у когнітивному реагуванні представників різних психологічних типів і показує, що наша гіпотеза про існування зв'язку між домінуванням у людини певної установки свідомості та психологічної функції та наявністю у неї того чи іншого типу ірраціональних вірувань не спростована результатами дослідження.

Таблиця 1

Значущі зв'язки установок свідомості та психологічних функцій з основними ірраціональними віруваннями

	Екстрав.	Інтров.	Сенсори ка	Інтуїція	Мисленн я	Почуття
«Людина вкрай потребує схвалення оточенням»	0,213**	-0,167**	-0,772**	0,736**	---	-0,162*

«Деякі люди підлі, злі, порочні, огидні і вони мають бути за це строго покарані»	---	0,216**	---	---	-0,172**	0,160*
«Це катастрофа, якщо події розгортаються не так, як хочеться»	-0,593**	0,675**	0,149*	---	---	-0,125
«Всі біди нав'язані нам ззовні людьми чи обставинами»	---	---	---	0,130*	---	0,136*
«Людина вкрай потребує чогось більш сильного і значущого, ніж те, що вона відчуває в собі»	-0,324**	0,196**	---	---	-0,273**	0,317**
«Людина повинна бути абсолютно компетентною, адекватною і успішною у всіх відношеннях, щоб вважати себе достойною»	---	-0,167**	---	0,136*	0,391**	-0,418**
«Поведінку людини визначає її минуле; те, що одного разу вплинуло на життя людини, буде визначати його завжди»	0,125*	---	-0,126*	0,173**	---	---
«Плисти за течією і не вживати ніяких заходів – це шлях до щастя»	---	---	---	---	-0,159*	0,241**
«Ми не владні над своїми емоціями і не можемо не відчувати їх»	---	---	-0,301**	0,528**	---	---
«Я повинен все контролювати»	---	---	0,352**	-0,222**	---	---
«Якщо робота не зроблена досконало, то вона не зроблена взагалі»	-0,136*	0,258**	-0,120*	0,190**	0,175**	-0,213**
«Тільки якщо ти демонструєш всі ознаки дорослості, ти вартий чогось»	0,202**	-0,132*	0,123*	-0,170**	---	---
«Буде жахливо, якщо я не виправдаю покладених на мене сподівань»	0,202**	-0,200**	-,560**	0,556**	-0,132*	---
«Я повинен робити все краще, ніж це роблять інші»	---	0,132*	0,117*	---	---	---
«Я повинен все передбачити»	-0,303**	0,393**	0,188**	-0,123*	---	0,195**
«Щоб бути щасливим, я маю бути таким (такою), як всі»	-0,163*	---	0,225**	---	---	---

Узагальнити відповідні дані можна наступним чином: екстраверсія та інтроверсія визначають ірраціональні вірування абсолютно в межах комплексу рис, охарактеризованого Г.Айзенком [12], тобто, дисфункціональні когніції типового екстраверта стосуються його слабого контролю над емоціями та почуттями, орієнтації на точку зору інших та суспільно прийняті нормативи

поведінки при оцінюванні себе; вірування типового інтроверта відповідають його схильності тримати свої почуття під контролем, песимістичності, інтроспективності та вимогливості до себе.

Можна помітити, що ірраціональні вірування, пов'язані з сенсорикою, стосуються теми контролю і, чим більшого розвитку ця функція дістає, тим більш гострою стає для людини необхідність відчувати, що вона не випускає з виду нічого, що може вплинути на її життя та на її особистість. За переконанням К.Юнга, гіпертрофована сенсорика, яка звикла довіряти лише об'єктивним фактам, витісняє в несвідоме, в основному, інтуїцію, пов'язану з передчуттями, і остання починає здійснювати функцію компенсації [6]. На основі цього можна припустити, що перерозвинена сенсорна функція, призвівши до несвідомого «сумніву» у можливості контролю і появи у житті все більшої кількості натяків на те, що впливати можна не на все і не на всіх, схильна набувати характеру невротичної компенсації тим же контролем. Крім того, за аналіз кореляцій між розвитком сенсорної функції та частотою різних емоційних станів показав, що сенсорики частіше, ніж представники інших типів, відчуваються пригніченими та виснаженими, часто у відчаї.

З розвитком функції інтуїції пов'язані вірування протилежного характеру, об'єднані ідеєю того, що певні сили (події минулого, обставини, емоції, воля інших) визначають плін життя і керувати ними неможливо. Крім того, у інтуїтів розвинені перфекціоністські дисфункціональні когніції. Однак, щоб сприймати ці результати правильно, варто згадати про значущий на рівні 0,01 обернений зв'язок між розвитком інтуїції та віком (-0,400), який свідчить про те, що інтуїти – це, переважно, молода частина вибірки. Тому слід окремо дослідити, наскільки згадану тенденцію можна пояснювати вираженістю функції інтуїції, а наскільки – юнацьким максималізмом. Варто також зауважити, що інтуїти відзначають свою неспроможність контролювати власні емоційні реакції і, ніби на підтвердження цьому, демонструють найширший, у порівнянні з іншими типами, спектр властивих їм переживань.

Максималістські вірування притаманні також і досліджуваним з розвиненою функцією мислення. Цікаво, що це, переважно, чоловіки (відповідний коефіцієнт кореляції – 0,361, рівень значущості – 0,01).

Домінування функції почуття пов'язане з наявністю ірраціональних вірувань, навколо теми слабкості перед лицем обставин та негативних людей, бездіяльності чи неможливості діяти самотужки. Тут також неможливо минути увагою суттєвий зв'язок почуттєвої функції з приналежністю до жіночої статі (0,908, рівень значущості – 0,01), варто зауважити таку особливість цього зв'язку, що у жінок суттєво більш розвинена функція мислення, ніж у чоловіків – почуття. Зважаючи на те, що, за словами А.Адлера, особистість жінки-невротика розвивається по чоловічому типу [13], з відповідними установками, то виявлена тенденція варта уваги при аналізі результатів, що стосуються акмеологічних характеристик розвитку. Почуттєвий тип, окрім того, характеризує найбільше (порівняно з представниками інших типів) негативних, деструктивних переживань високої інтенсивності та частоти. Зокрема, вони мають виражену схильність до переживання стурбованості, тривоги, напруження та жаху – емоцій, що є екстрапольованими у майбутнє і повністю співвідносяться з провідними дисфункціональними когніціями «почуттєвого» типу.

Найбільшу кількість позитивних переживань ми можемо спостерігати у зв'язку з розвитком функцій мислення та інтуїції. Варто також відзначити «багатство» емоційного світу в інтроверта та «бідність» у екстраверта, що може бути пов'язано з інтроспективністю та рефлексивністю, які у них теж різняться.

В ході дослідження було виявлено ірраціональні вірування, які найбільше пов'язані з основними характеристиками перебігу акмеперіоду (табл.2), на основі чого можна стверджувати, що гіпотезу про те, що ірраціональні вірування перешкоджають реалізації потенційних можливостей людини у її акмеперіоді, не було спростовано результатами дослідження.

Значущі зв'язки між показниками, що характеризують перебіг акмеперіоду, та ірраціональними віруваннями різних типів

	Загальна осмисленість життя	Суб'єктивне благополуччя	Середня міра «розквіту»
Очікування негативних подій у майбутньому (за А.Беком)	-0,328**	---	---
Приголомшеність, зумовлена відповідальністю і значущістю задач (за А.Беком)	---	-0,147*	---
Вірування типу «належно» і «слід» по відношенню до світу (за А.Еллісом)	-0,170*	-0,156*	---
Осудні вірування (за А.Еллісом)	-0,272**	-0,144*	-0,196**
«Деякі люди підлі, злі, порочні, огидні і вони мають бути за це строго покарані»	---	---	-0,146*
«Це катастрофа, якщо події розгортаються не так, як хочеться»	---	-0,219**	---
«Якщо робота не зроблена досконало, то вона не зроблена взагалі»	-0,154*	---	---
«Буде жакливо, якщо я не виправдаю покладених на мене сподівань»	-0,154*	---	---
«Я повинен (повинна) все передбачити»	---	---	-0,150*

Примітка: ** - кореляція значуща на рівні 0,01; * - кореляція значуща на рівні 0,05.

Чи не основним питанням в контексті нашого дослідження є динаміка ірраціональних вірувань, психологічних функцій в акмеперіоді у їх зв'язку з виділеними нами критеріями благополуччя розвитку, міри наближеності його до вершинного (осмисленість життя, наявність смислотворчих переживань, суб'єктивне благополуччя, збалансованість життя, суб'єктивна оцінка міри розквіту). Проаналізувавши та узагальнивши відповідні дані, ми констатували, що «найуспішніший» вік типового чоловіка у досліджуваній вибірці – приблизно 43 роки; для жінок же це певний «підперіод», що триває від 25 до 30 років. Звичайно, для того, щоб адекватно проінтерпретувати дані результати, необхідне спеціальне дослідження, у проведенні якого ми вбачаємо неабияку перспективу для поглибленого розуміння особливостей реалізації потенціалу особистості в акмеперіоді.

Численні взаємозв'язки між досліджуваними феноменами, що були виявлені нами в результаті дослідження особливостей ірраціональних вірувань акмеперіоду людини залежно від домінуючої психологічної функції та загальної установки свідомості, в процесі аналізу та узагальнення набули досить чітких обрисів, що дозволило розробити схему значущих взаємозв'язків змістовних аспектів акмеперіоду людини (рис.1). Дана схема показує, що потенціал особистості в акмеперіоді найбільше пов'язаний з розвитком несвідомих психологічних функцій, які стосуються регулятивних аспектів особистості (тоді як свідомі функції – «концептуальних»). Акмепотенціал, що визначався через базові емоції, показники суб'єктивного благополуччя, осмисленості життя, збалансованості життя, є максимальним при домінуванні інтуїтивної функції і мінімальним при перерозвитку функції сенсорики. Обидві зазначені функції стосуються особливостей взаємодії людини з соціальним оточенням; ірраціональні вірування, характерні інтуїтам, є найбільш «екологічними» з точки зору самореалізації людини і ґрунтуються на афіліативних потребах особистості, в той час, як у сенсориків вірування відображають потребу у домінуванні і найменше сприяють досягненню вершин у розвитку.

Свідомі психологічні функції меншою мірою пов'язані з реалізацією потенціалу людини в акмеперіоді. Вони стосуються основних смисложиттєвих орієнтацій досліджуваних і, в цьому відношенні, ірраціональні вірування мисленнєвого типу менше заважають розкриттю потенціалу особистості, ніж вірування почуттєвого. Із сказаного можна зробити висновок, що вершинність розвитку особистості в акмеперіоді пов'язана з системою її відношень до інших (просоціальністю, загальнолюдськістю) більше, ніж з її концептуальним баченням себе, своєї компетентності, самостійності, спроможності ставити цілі та досягати.

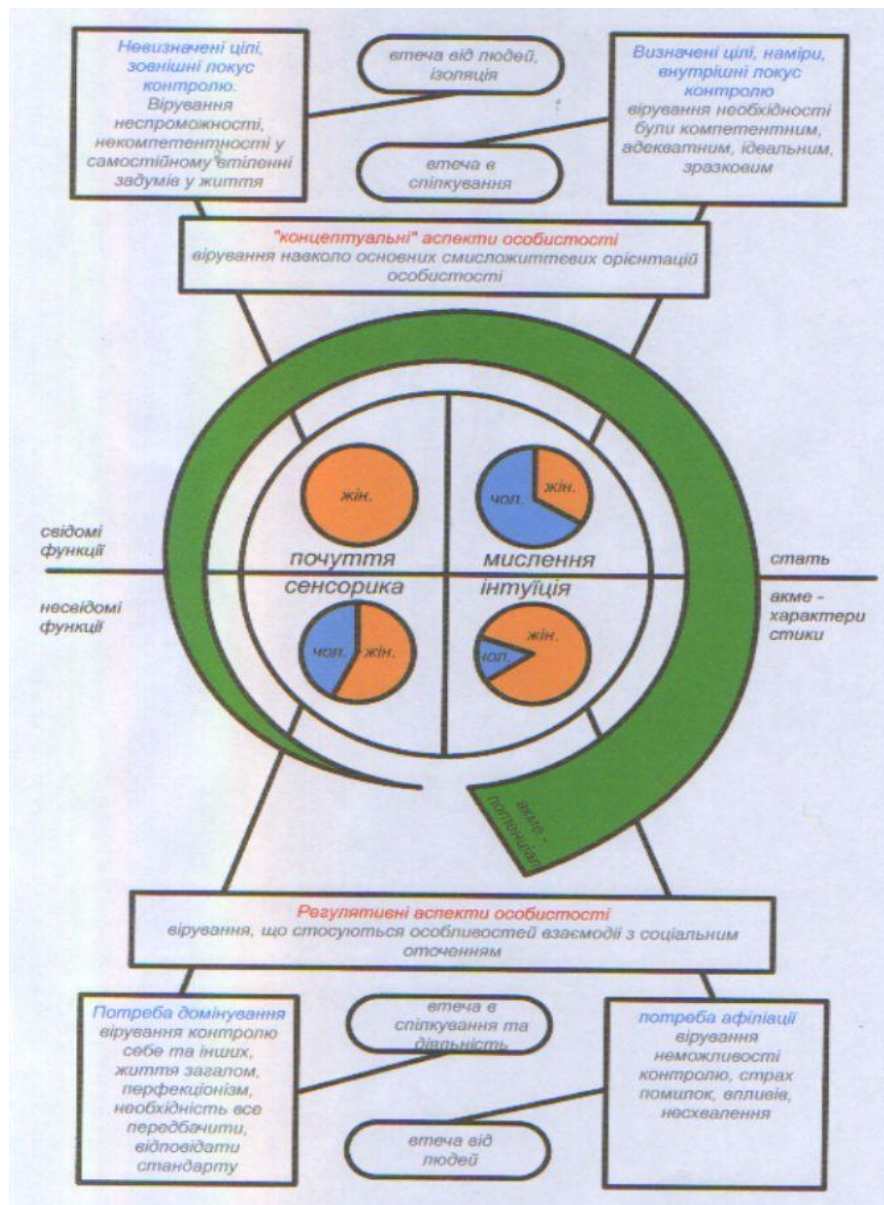

Рис.1. Схема значущих зв'язків змістовних аспектів акмеперіоду людини

Таким чином, проведене дослідження мало своїм результатом підтвердження припущень про те, що ірраціональні вірування людини перешкоджають реалізації потенційних можливостей людини у її акмеперіоді, а також про те, що існує зв'язок між домінуванням у людини певної установки свідомості та психологічної функції і наявністю у неї того чи іншого типу ірраціональних вірувань. Крім того, врахування змістовних аспектів розвитку особистості з точки зору реалізації нею свого потенціалу, поєднання когнітивного та характерологічного підходів до дослідження акмеперіоду створили підґрунтя для глибокого розуміння концептуальних основ його вивчення і подальших досліджень.

Література:

1. Ананьев Б. Г. Психология и проблемы человекознания. - Воронеж : МОДЭК, 2005.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. - СПб. : Питер, 2001.
3. Бодалев А. А. Акмеология. - М. : РАГС, 2002.
4. Кузьмина Н. В. (Головко-Гаршина) Предмет акмеологии. - СПб. : Политехника, 2002.
5. Леонтьев Д. А., Мандрикова Е. Ю. и Осин Е. Н. и др. Опыт структурной диагностики личностного потенциала // Психологическая диагностика. - 2007. - 1.
6. Юнг К. Г. Психологические типы. - М. : Университетская книга, АСТ, 1996.
7. New Concept in Practice: On Therapy - A Dialogue with Aaron T.Beck and Albert Ellis // American Psychological Assotiation. 108th Convention. - Washington DC, August 4-8, 2000.
8. Бек А. Техники когнитивной психотерапии // Психологическое консультирование и психологическая терапия. Хрестоматия / ред. Фенько А. Б. - СПб., 1997. - Т. 1.
9. МакМаллин Р. Практикум по когнитивной терапии: Пер.с англ. - СПб. : Речь, 2001.
- 10.Эллис А., Драйден У. Практика рационально-эмотивной терапии. - СПб. : Речь, 2002.
- 11.Эллис А. Когнитивный элемент депрессии, которым несправедливо пренебрегают // Московский психотерапевтический журнал. - М., 1994. - №1.
- 12.Айзенк Г. Как измерить личность. - М. : Когито-центр, 2000.
- 13.Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. - СПб. : Питер, 2003.

Анотація

Гуменюк У.І. Особливості ірраціональних вірувань акмеперіоду людини залежно від домінуючої психологічної функції та загальної установки свідомості.

Статтю присвячено висвітленню результатів емпіричного дослідження акмеперіоду людини як найбільш сенситивного з точки зору реалізації особистістю свого життєвого потенціалу в контексті суб'єктивно зумовлених перешкод на шляху до досягнення вершин розвитку у їх зв'язку з характерологічними властивостями особистості, що визначаються структурними особливостями її сприймання та мислення.

Ключові слова: акмеперіод, онтогенез, потенціал, розвиток, самореалізація, ірраціональні вірування, домінуюча психологічна функція, загальна установка свідомості.

Гуменюк У.И. Особенности иррациональных верований акмепериода человека в зависимости от доминирующей психологической функции и общей установки сознания.

Статья посвящена освещению результатов эмпирического исследования акмепериода человека как наиболее сензитивного с точки зрения реализации личностью своего жизненного потенциала в контексте субъективно обусловленных препятствий на пути достижения вершин развития в их связи с характерологическими свойствами личности, которые определяются структурными особенностями ее восприятия и мышления.

Ключевые слова: акмепериод, онтогенез, потенциал, развитие, самореализация, иррациональные верования, доминирующая психологическая функция, общая установка сознания.

